

Tadeusz Skoczek, Łukasz Żywek

Kolekcja Leopoldis w zbiorach Muzeum Niepodległości

Niepodległość i Pamięć 21/3-4 (47-48), 285-293

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tadeusz Skoczek, Łukasz Żywek
Muzeum Niepodległości w Warszawie

Kolekcja Leopoldis w zbiorach Muzeum Niepodległości

Wprowadzenie

Jedną z podstawowych funkcji muzeów jest świadome gromadzenie przedmiotów o ustalonym zakresie merytorycznym, topograficznym lub chronologicznym w celu tworzenia zbiorów, wystaw i pokazów. Muzealia mogą być skupione w ramach konkretnej kolekcji. Zdarza się, że trafia ona do instytucji już w pełni ukształtowana. Dzieje się tak, gdy jest efektem pasji i pracy osoby, która zgromadziła cały zbiór, zanim wszedł on do zasobu muzeum. Możliwe jest również stworzenie kolekcji od postaw. Do tej właśnie kategorii zalicza się Kolekcja Leopoldis Muzeum Niepodległości.

Lwów będąc przez wieki ogniskiem kultury i nauki polskiej zajmuje w dziejach ogólnonarodowej historii miejsce szczególne. Jednakże w okresie Polski Rzeczypospolitej Ludowej związki z ziemiami utraczonymi w wyniku decyzji podjętych na konferencji pokojowej w Jałcie były tematem tabu. Pamięć o Kresach mogła być otwarcie kultywowana jedynie przez środowiska emigracyjne. Dopiero po transformacji ustrojowej można było nad Wisłą bez przeszkód zająć się historią tych ziem. Czas był najwyższy, ponieważ ludzi pamiętających przedwojenny Lwów czy Wilno z każdym rokiem było coraz mniej.

Początki Kolekcji

Na początku lat 90. XX wieku rozpoczęło swą działalność wiele społecznych organizacji skupionych wokół tematyki kresowej¹. Jedną z nich

¹ Zob. materiały I Ogólnopolskiej Konferencji Kresowej „Zachować Pamięć. Organizacje Kresowe w Polsce” zorganizowane w Muzeum Górnośląskim w Bytomiu (15–16 czerwca 2012).

było Towarzystwo Miłośników Lwowa². Jego Oddział Stołeczny wyszedł z inicjatywą utworzenia kolekcji, której celem będzie gromadzenie pamiątek dotyczących „zawsze wiernego miasta”. Również Muzeum Niepodległości dostrzegło potrzebę, czy wręcz konieczność podjęcia systematycznego gromadzenia materiałów archiwalnych i muzealnych stanowiących materialne i niematerialne ślady przeszłości, przekazujących prawdę i legendę o Lwowie. Wspólne rozmowy zaowocowały decyzją o powołaniu Kolekcji Leopoldis. Podstawą do jej założenia stało się zarządzenie Dyrektora Muzeum nr 22 z dnia 18 grudnia 1992 roku. Na spotkaniu przedstawicieli Muzeum Niepodległości oraz Oddziału Stołecznego Towarzystwa Miłośników Lwowa, które odbyło się 8 stycznia 1993 roku, powołano osiemnastoosobową Radę oraz przyjęto Regulamin Rady Kolekcji Leopoldis Muzeum Niepodległości w Warszawie. Przewodniczącym Rady został polski pisarz, dramaturg, dziennikarz, scenarzysta radiowy i filmowy Jerzy Janicki. Wyznaczono także Kuratorów Kolekcji: doc. Ryszarda Brykowskiego, dr Aleksandrę Garlicką oraz dra Tadeusza Rudkowskiego. Opiekunem z ramienia Muzeum Niepodległości została kustosz Helena Wiórkiewicz³. W założeniu twórców Kolekcja Leopoldis⁴

² Towarzystwo Miłośników Lwowa zarejestrowano 22 września 1988 roku we Wrocławiu, do końca roku zarejestrowano jeszcze kilka oddziałów; w tym warszawski 17 grudnia 1988. Zob. H. Wiórkiewicz, *Kolekcja Leopoldis Muzeum Niepodległości w Warszawie*, [w:] *10 lat Muzeum Niepodległości w Warszawie 1990-2000. Księga Pamiątkowa*, Warszawa 2000, s. 127.

³ Szerzej zob. H. Wiórkiewicz, *Kolekcja Leopoldis w Muzeum Niepodległości w Warszawie. Informacja o działalności w 1993 roku*, „Niepodległość i Pamięć” 1994, nr 1, s. 199–202; Idem, *Kolekcja Leopoldis... „Rocznik Lwowski” 1997–1998*, s. 289–324; Idem, *Kolekcja Leopoldis... Dary złożone w roku 1999*, „Biuletyn Informacyjny”. Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich, Warszawa 2000, nr 16, s. 9–10; *Kolekcja Leopoldis Muzeum Niepodległości w Warszawie*, „Niepodległość i Pamięć”, Warszawa 1999, nr 1 (14) s. 223–245 oraz artykuł o tym samym tytule [w:] *Sesja Historyczna z okazji XX-lecia Oddziału Krakowskiego Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich*, „Cracovia Leopoldis”, Kraków 2009; Idem, *Kolekcja Leopoldis...*, [w:] *10. lecie Muzeum Niepodległości w Warszawie 1990-2000. Księga Pamiątkowa*, Warszawa 2000, s. 127–142; Idem, *Kolekcja Leopoldis... 1992–2006*, „Niepodległość i Pamięć” 2006, nr 3 (24), s. 311–346.

⁴ O kolekcji pisali ponadto A. Mierzejewski, *Kolekcja Leopoldis w warszawskim Muzeum Niepodległości*, „Biuletyn Informacyjny”. Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich, Warszawa 1999, nr 14, s. 37–39.

nawiązywać miała do tradycji przedwojennego Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa.

Od chwili powołania sprawą kluczową stało się rozpropagowanie informacji o Kolekcji wśród osób i środowisk związanych merytorycznie i sentymentalnie z Kresami Południowo-Wschodnimi⁵, a więc także ze Lwowem. W marcu 1993 roku Muzeum wysłało ulotkę informacyjną do przeszło siedemdziesięciu oddziałów i klubów miłośników Lwowa w całej Polsce. Cztery miesiące później podobne pisma trafiły do dziesięciu różnych organizacji i redakcji czasopism w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych. W październiku 1993 roku wśród uczestników sesji naukowej w Centralnej Bibliotece Wojskowej poświęconej 75. rocznicy obrony Lwowa rozkolportowano kolejne 100 ulotek informacyjnych. Równocześnie rozpoczęto działalność wystawienniczą. 5 maja 1993 roku w Muzeum Niepodległości została otwarta wystawa pt. „Lwowskie cymelia”, która zainaugurowała działalność Kolekcji. Na wystawie zaprezentowano przeszło 600 eksponatów, które w dużej mierze pochodziły ze zbiorów Jerzego Janickiego, Janusza Wasylkowskiego oraz Witolda Szolgini.

Zbiory

Kolekcja Leopolis stopniowo zaczęła się powiększać o nowe muzealia. Większość z nabytków dotyczyła dziejów Lwowa w okresie zaborów i w latach II Rzeczypospolitej. Do Kolekcji trafiły fotografie, pocztówki, archiwalia i pamiątki rodzinne. Najczęściej stanowiły one dary pojedynczych osób mających swoje korzenie we Lwowie. Część z nich została zgromadzona i przekazana za pośrednictwem organizacji kresowych. Na chwilę obecną lista darczyńców liczy przeszło sto pozycji. Pojedyncze dokumenty i muzealia przekazywane przez lwowiaków i ich rodziny same w sobie posiadają ogromną wartość sentymentalną i stanowią niejako cegiełki, z których można zbudować wartościową całość – obraz życia mieszkańców miasta, którego już nie ma. Ideą Kolekcji jest, aby, parafrazując słowa wiersza Zbigniewa Herberta, powstrzymać niszczącą działalność oceanu lotnej pamięci.

Znaczna część dokumentów i pamiątek dotyczy lwowskiej rodziny Drexlerów i związanych z nią rodzin Progulskich i Paślawskich. Z rodów tych wywodziło się wielu znamienitych Polaków jak choćby Ignacy Drexler

⁵ Zob. Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich: www.lwowiacy.pl.

– profesor Politechniki Lwowskiej, jego siostra Luna Drexlerówna – rzeźbiarka i malarka, Stefan Paślawski – generał brygady Wojska Polskiego czy też Stanisław Michał Progulski – profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Szczególnie cenne są pamiątki po ostatniej z wymienionych osób: dyplom doktorski Stanisława Michała Progulskiego z pieczęcią lakową uzyskany na Wydziale Lekarskim c.k. Uniwersytetu Franciszka Józefa I we Lwowie 20 lutego 1902 roku, jego toga profesorska i biret z Uniwersytetu Jana Kazimierza oraz przybory do pisania i okulary optyczne. Zespołów obejmujących pamiątki innych lwowskich rodzin jest znacznie więcej. Warto wymienić kilka obszerniejszych. W 2001 roku Maria Antonina Skierska przekazała Muzeum Niepodległości liczący kilkadziesiąt pozycji zbiór dokumentów związanych z jej matką Marią. W tym samym czasie przekazała również 78 listów Florentyny Skierskiej do Zofii Romanowiczówny z lat 1859–1888. Były one współzałożycielkami pierwszej Czytelni Ludowej w Sokalu koło Lwowa. Pięć lat później Krystyna Gorczyńska ofiarowała archiwalia dotyczące lwowskich dziejów jej rodziny, z której wywodziło się wielu lekarzy. Dużą wartość poznawczą mają również pamiątki po siostrach Wokun, z których starsza Ludwika będąca nauczycielką, została w 1940 roku deportowana przez rząd sowiecki do Archangielska. Dość obszerny jest również zespół dokumentów dotyczących rodziny Mroczków i Zalewskich. Na uwagę zasługują materiały związane z Ludwikiem Zalewskim – znanym lwowskim cukiernikiem. Oprócz archiwaliów do zbiorów Kolekcji Leopoldis trafiły również bogato zdobione opakowania po słodyczach wytwarzanych w jego fabryce oraz w cukierniach, które mieściły się przy ulicy Akademickiej. Kolejny większy zbiór archiwaliów dotyczy Władysława Zycha, który w 1919 roku brał udział w walkach o Lwów, a dwa lata później uczestniczył w trzecim powstaniu śląskim. Równie obszerny jest zespół dokumentów rodziny Pawluków. Najwięcej spośród nich dotyczy Józefa Mieczysława Michała Pawluka, który całe swe życie związany był ze Lwowem, najpierw jako jego obrońca, a następnie jako urzędnik miejski.

Mniejsze zespoły liczą od kilku do kilkunastu pozycji i dotyczą losów całych rodzin bądź też konkretnych osób. Wśród nich znajdziemy pamiątki po Wilhelmie Dąbrowskim i Edwardzie Guttererze – uczestnikach obrony Lwowa w latach 1918–1919, archiwalia Stanisława Rutkowskiego – żołnierza Wojska Polskiego, który brał udział w walkach w Galicji Wschodniej, dokumenty Jana Cebo – Legionisty walczącego w wojnie polsko-bolszewickiej, materiały związane z Marią Mazurek – poetką i krytyczką teatralną, doku-

menty Marii Mokrzyckiej, Stanisławy Reginy Schorr, Rudolfa Lufta, Emila Wójtowicza, Zofii Bilikowskiej, Zbigniewa Butschera, Oktawii Grząski, Marii Błażyńskiej, Bronisławy Gogola, Jadwigi Świtlikówny oraz rodziny Iwanickich, Rybaków, Klimowiczów, Złotnickich, Zbrożków, Jurkowskich i Mehalów.

W 1995 roku Witold Szolgina przekazał list Kazimierza Bartla do Rudolfa Kaczorowskiego nadany we Lwowie 6 stycznia 1922 roku. Dokument ten jest niezwykle cenny ze względu na osobę jego nadawcy. Profesor Kazimierz Bartel pięciokrotnie sprawował funkcje premiera rządu RP. Jego ostatnie lata życia nierozzerwalnie spłotyły się z dziejami Lwowa. Znalazł się bowiem wśród 22 profesorów uczelni lwowskich aresztowanych przez Niemców i rozstrzelanych na Wzgórzach Wuleckich w lipcu 1941 roku.

Osobną kategorię w Kolekcji Leopoldis stanowią materiały związane z lwowskimi uczelniami oraz organizacjami społecznymi. Są to przede wszystkim druki, blankiety, koperty i indeksy Politechniki Lwowskiej oraz Uniwersytetu Jana Kazimierza. Ponadto ciekawe i obszerne są archiwalia dotyczące Związku Popierania Turystyki Królewskiego Stołecznego Miasta Lwowa, wśród których znajduje się statut założycielski z 1938 roku.

W Kolekcji Leopoldis znajduje się również wiele dzieł sztuki. Warto wspomnieć chociażby o obrazie Marcellego Harasimowicza „Panorama Lwowa” powstałym w 1914 roku. Malarz przez większą część życia zamieszkiwał w tym mieście będąc aktywnym uczestnikiem lwowskiego życia artystycznego. W latach 1907–1931 był kustoszem w Galerii Miejskiej. Panorama została zakupiona w domu aukcyjnym przez Piotra Pinińskiego, Jana hr. Badeniego, Karola Colona-Czosnowskiego, Jana Ledóchowskiego, Emila Niedźwirskiego, Stanisława hr. Pinińskiego i Marka hr. Potockiego, a następnie przekazana do Muzeum Niepodległości w grudniu 1993 roku.

Zakres chronologiczny Kolekcji Leopoldis obejmuje XIX i XX wiek. Dzięki temu co udało się dotychczas zgromadzić w Muzeum Niepodległości możemy odtworzyć jak wyglądał Lwów w czasach, kiedy był jednym z głównych ośrodków w habsburskiej Galicji. Jednym ze sposobów walki o polskość było pielęgnowanie polskiej kultury, a także nacisk na rozwój nauki. Lata 1914–1920 stanowiły niezwykle burzliwy okres w dziejach miasta, ponieważ jego mieszkańcy zmuszeni byli o nie zbrojnie walczyć. Dzięki bohaterskiej postawie obrońców Lwów pozostał w granicach odrodzonego Państwa Polskiego. Muzealia z tego okresu stanowią sporą część Kolekcji, ponieważ dotyczą polskich dążeń niepodległościowych, przez co bezpośred-

nio korespondują z podstawowym profilem Muzeum. Okres międzywojenny to czas ponownego rozkwitu Lwowa. W mieście rozwijała się kultura i nauka. To właśnie w „zawsze wiernym mieście” działała słynna lwowska szkoła matematyczna. Lwów stanowił także prężny ośrodek gospodarczy. W latach 20. i 30. działało w nim wiele mniejszych i większych przedsiębiorstw, często o rodzinnym charakterze. Ślady po nieistniejących już sklepach, aptekach, czy fabrykach odnaleźć można w zbiorach Kolekcji Leopoldis.

Pamiętki związane z zespołem Lwowskiej Rozgłośni Polskiego Radia

Jedną z najważniejszych części kolekcji są materiały związane ze środowiskiem radiowym przedwojennego Lwowa. Pochodzące z lat 1932–1946 muzealia i archiwalia dotyczące „Wesołej Lwowskiej Fali” mają dużą wartość poznawczą i ekspozycyjną⁶. Ilustrują działalność zespołu audycji rozrywkowej Lwowskiej Rozgłośni Polskiego Radia „Na Wesołej Lwowskiej Fali” zorganizowanego przez Wiktora Budzyńskiego w 1932 roku, a także występy na „tułaczym szlaku”, a więc w Rumunii, Wielkiej Brytanii, Holandii, Belgii i Francji⁷. W Kolekcji Leopoldis znajdują się zbiorowe fotografie członków zespołu, pojedyncze portrety artystów, zaproszenia, afisze oraz programy niektórych scenicznych występów we Lwowie, Lublinie, Pabianicach, Przemyślu, Truskawcu i Tarnopolu.

Do Muzeum Niepodległości trafiły również pamiętki po poszczególnych członkach zespołu „Wesołej Lwowskiej Fali”⁸. Wśród nich znajdują się dokumenty rzeczy osobiste Henryka Vogelfängera. Na szczególną uwagę zasługuje jego beret wojskowy z gwiazdą, którą generał Stanisław Maczek zerwał ze swego naramiennika i przypiął popularnemu Tońkowi do beretu podczas mianowania go porucznikiem w Bredzie w 1944 roku. Wartość naukową mają również dwa zeszyty zawierające dokumentację występów całego zespołu „Wesołej Lwowskiej Fali” w latach 1933–1935. Dominują w nich naklejone wycinki prasowe z recenzjami występów zespołu, głównie

⁶ H. Wiórkiewicz, „*Księgi pielgrzymstwa lwowskiego*” w zbiorach Kolekcji Leopoldis Muzeum Niepodległości w Warszawie, [w:] A. Stawarz (red), *Dziedzictwo i pamięć Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej*, op. cit. s. 145.

⁷ Do tradycji tej nawiązuje audycja Polskiego Radia Katowice *Lwowska Fala*.

⁸ K. Wajda, H. Vogelfänger, *Szczepko i Tońko. DIALOGI radiowe z „Wesołej lwowskiej fali”*, Wrocław 1990.

„Szczepcia” i „Tońka”, a także fotografie. Autorem tej kroniki jest najprawdopodobniej sam Henryk Vogelfänger.

W zbiorach Kolekcji Leopolis znajduje się również księga pamiątkowa z osobliwym tytułem wygrawerowanym na okładce: „Napamiętnik Pana Szczepana Migacza zy Lwowa”. Należała ona do drugiego z pary popularnych lwowskich batiarów, a więc Kazimierza Jana Wajdy, który w zespole „Wesołej Lwowskiej Fali” wcielił się w postać „Szczepcia”. Księgę otwiera dedykacja Juliusza Stefana Petry – ówczesnego dyrektora Lwowskiej Rozgłośni Polskiego Radia. Zawiera wpisy i fotografie kolegów i koleżanek z radia z lat 1934–1939. W 1998 roku do Muzeum Niepodległości trafiła również księga z wytłoczonym na okładce złotym tytułem: „Czołówka Teatralna W.P. (Lwowska Fala) 1932–1942”. Kronika ta założona była przez Kazimierza Jana Wajdę w Edynburgu w 1942 roku. Zawiera fotografie, ulotki informacyjne, afisze, programy, foldery, korespondencję, dokumenty urzędowe, teksty i nuty wybranych utworów, maszynopisy kroniki wojennych występów, życzenia i podziękowania oraz powielaczowe wydanie „Głosu Żołnierza”.

Niezwykłą wartość mają również pamiątki po Władysławie Majewskiej (1911–2011) – polskiej dziennikarce radiowej i działaczce emigracyjnej. Są to dwa tomy pamiętników będące niejako kroniką jej działalności artystycznej podczas drugiej wojny światowej. Warto dodać, że popularna Włada całym sercem włączyła się w tworzenie Kolekcji Leopolis. Podczas swojego pobytu w Warszawie w styczniu 1998 roku pomogła w identyfikacji wielu osób nierozpoznanych dotychczas na zdjęciach. Ponadto ofiarowała środki finansowe na zakup gabloty, w której prezentowane są eksponaty związane z „Wesołą Lwowską Falą”.

W 1996 roku Janusz Kołczakowski podarował pamiątki po swoim zmarłym ojcu. Jerzy Kołczakowski był dyrygentem, kompozytorem i publicystą muzycznym mocno związanym ze Lwowem. W latach 30. XX wieku dyrygował Orkiestrą Symfoniczną Filharmonii Lwowskiej. Od 1933 do wybuchu wojny piastował funkcje kierownika artystycznego i dyrygenta Polskiego Towarzystwa Śpiewaczego Echo-Macierz we Lwowie. Był także kierownikiem muzycznym Rozgłośni Lwowskiej Polskiego Radia oraz współzałożycielem Kolekcji Leopolis. Materiały, które trafiły do Muzeum Niepodległości za pośrednictwem jego syna planował przekazać osobiście, jednak śmierć pokrzyżowała te zamiary. Wśród szeregu pamiątek warto wymienić Odznakę Honorową Zjednoczenia Polskich Związków Śpiewaczych i Mu-

zycznych wraz z dyplomem, które otrzymał w 1936 roku. Ponadto do zbiorów trafiła jego karykatura z okresu jego pracy w radiu, rękopis odczytu „Trochę wspomnień o lwowskim radiu” a także liczne fotografie oraz książki o tematyce muzycznej i radiowej.

Stosunkowo nowym nabytkiem są natomiast dokumenty Tadeusza Fabiańskiego (1894–1972) – dziennikarza radiowego związanego z „Wesołą Lwowską Falą”, autora popularnych wspomnień *Na skraju Dzikich Pól*⁹, piewcy przedwojennego Stryja. Do Muzeum Niepodległości trafiły one w 2010 roku za pośrednictwem Krakowskiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich. W liczącym kilkadziesiąt pozycji zespole przeważają materiały dokumentujące szlak bojowy, jaki Tadeusz Fabiański przebył w czasie wojny.

O tym, jak ważne miejsce w sercach Polaków zajmował Lwów świadczyć może naczynie zawierające ziemię z tego miasta, którą pracownicy Lwowskiej Fali zabrali ze sobą na emigrację. Świadectwem działalności zespołu u boku Polskich Sił na Zachodzie jest ozdobna księga pamiątkowa, którą otwiera dedykacja Prezydenta RP na Uchodźstwie Władysława Raczkiewicza.

Wystawy kresowe

W ciągu przeszło dwudziestu lat funkcjonowania Kolekcji Leopoldis w Muzeum Niepodległości przygotowano szereg wystaw obejmujących tematykę kresową: wspomniane już „Lwowskie cymelia” (maj–czerwiec 1993) oraz „We Lwowie przed stu laty. U źródeł Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego” (październik 1995–luty 1996), „Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. Ziemia i ludzie” (wrzesień 1997–styczeń 1998)¹⁰, „Pamięć Grodna 1919–1939” (styczeń–kwiecień 1999), „Henryk Jan Józewski. Polityk, artysta, malarz” (wrzesień–grudzień 2002), „Wołyń czasu zagłady” (kwiecień–maj 2006), „Krzemieniec. Miasto wielkiej tęsknoty” (lipiec–październik 2008), „Kresy w fotografii Henryka Poddębskiego” (styczeń 2011), „Ormianie Semper Fidelis” (kwiecień–sierpień 2012). Wszystkim ekspozycjom towarzyszyły różnego rodzaju imprezy: wykłady tematyczne, wieczory au-

⁹ T. Fabiański, *Na skraju Dzikich Pól*, Kraków 1992.

¹⁰ Wystawa ta stanowiła jak dotychczas największe przedsięwzięcie, ponieważ pokazano na niej przeszło 1200 eksponatów, pochodzących z zasobów 37 muzeów, bibliotek i archiwów oraz ze zbiorów 30 osób prywatnych.

torskie i wspomnień, dyskusje panelowe, występy zespołów artystycznych, pokazy filmów, a także wydawnictwa: katalogi, informatory, foldery i ulotki informacyjne. Ponadto odbyły się spotkania tematyczne: „Warszawski weekend ze Lwowem”, „Gawęda o Lwowie” oraz „Od Lwowa do Warszawy”. Muzeum Niepodległości przywiązuje dużą wagę do koordynacji działalności naukowej muzealników i historyków z całej Polski zainteresowanych tematyką kresową. Przejawem tego było dwukrotne zorganizowanie konferencji „Muzealne Spotkania z Kresami” (w dniach 26–27 maja 2008 oraz 23–24 maja 2011)¹¹.

Zakończenie

Z Kolekcji Leopoldis korzystają historycy i muzealnicy. Sięgają do niej także osoby związane sentymentalnie ze Lwowem. Realizacji założonej misji dopełniają liczne konkursy i projekty edukacyjne. Dzięki temu pamięć o „zawsze wiernym mieście” jest wciąż żywa, a tysiące cennych pamiątek przeszłości uchroniono przed zapomnieniem czy wręcz zniszczeniem. Należy mieć nadzieję, że Kolekcja w dalszym ciągu będzie się rozwijać wzbogacając się o nowe, cenne muzealia.

Tadeusz Skoczek, Łukasz Żywek

¹¹ A. Stawarz (red), *Dziedzictwo i pamięć Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej. Materiały z I Muzealnych Spotkań z Kresami*. Warszawa 2009. Materiały z II Spotkań w przygotowaniu do druku.